

Iamblichī Babyloniacorum Reliquiae, editit Elmar Habrich. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri, MCMLIX, XI + 83 p. in 8°.

Prima ediție a tuturor fragmentelor aparținând «dramaticonului» lui Iamblihos, laolaltă cu rezumatul operei (epitome) realizat de patriarhul Fotios, ediție preconizată cu mulți ani în urmă de W. Kroll, a apărut în cursul anului 1959, la Leipzig, în *Biblioteca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*, sub îngrijirea lui Elmar Habrich. Ediția va da fără îndoială cercetătorilor posibilitatea unei mai complete prețurii a romanului grec în ansamblul lui, ca și a desprinderii caracteristicilor dominante ale scriitorului, pe baza a 126 de frg., dintre care 89 sînt sigure (p. 5—69), 11 frg. tot sigure, dar care nu oferă suficiente elemente pentru o localizare precisă în ansamblul operei (p. 70—72) și, în fine, 26 frg. nesigure (p. 73—79). Ediția se încheie cu «sedes fragmentorum», urmată de un indice de cuvinte (p. 81—83). În stînga ediției este cuprinsă «epitome» a lui Fotios, iar în dreapta figurează fragmentele, păstrînd ordinea corespunzătoare față de rezumatul operei lui Iamblihos făcut de Fotios.

Romanul *Babyloniaca* este alcătuit de Iamblihos, un învățat în ale limbii grecești, inițiat în tainele magiei, care a trăit pe vremea lui Soimos Ahemenides, supt pe tronul Armeniei în 164 de romani, pe vremea cînd Antoninus trimitea pe Verus împotriva lui Vologesos, regele parților. Faptele expuse în roman se pot situa în timpul domniei lui Marcus Aurelius, după războiul cu parții, între 166 și 180 e.n.¹

Date importante cu privire la autor, afară de cele din «epitome», sînt și notele marginale din Venetus A, publicate la pagina 2 a noii ediții. Din aceste note rezultă că Iamblihos era în realitate de neam sirian, și, după cum insistă autorul notelor, un sirian autohton, nu dintre acei greci care au împinșit Siria. Viitorul autor al unui roman de limbă greacă a vorbit inițial numai siriana, pînă cînd un pedagog babilonian l-a învățat limba babiloniană și l-a introdus în știința obiceiurilor și poveștilor Babilonului². Subiectul romanului său Iamblihos susține că l-a aflat de la acest babilonian, un «specialist» în înțelepciunea Orientului și grămătic al regelui în patria sa. După ce a învățat limba babiloniană, Iamblihos a învățat și grecește, devenind un renumit retor³.

Spre deosebire de cele două romane care au premers *Babilonicelor*, *Povestea lui Ninus* și *a Semiramidei* și *Minunățiile de dincolo de Thule*, care au ca loc de desfășurare a acțiunii diverse regiuni ale lumii vechi, Iamblihos își concentrează acțiunea în regiunea Eufратului. Titlul romanului, *Babyloniaca*, caracteriza nu numai locul unde se petrec evenimentele povestite de retorul sirian ci și izvoarele de inspirație ale autorului, bazate în întregime pe tradiția babiloniană⁴. Intriga lucrării este cunoscută din rezumatul lui Fotios. Nici unul din romanele elenistice nu oferă o atare abundență de situații complicate, de excursuri, ca romanul lui Iamblihos. Autorul, retor iscusit, a căutat să facă cît mai atrăgătoare acțiunea prin introducerea unor elemente de magie și fabulă.

Supus canonului tipic al romanului grec, care impune drept subiect al oricărui «dramaticon» o dragoste puternică supusă la numeroase încercări, romanul lui Iamblihos înfățișează iubirea pasionată a doi tineri, Rodanes și Sinonis, în calea fericirii cărora stă însuși puternicul rege al Babilonului, Garmos. În caracterizarea personajelor Iamblihos are meritul de a fi introdus o notă de realism, întrucît personajele sale sînt autentice orientale. Rodanes și Sinonis, cei doi

¹ *Iamblichī Babyloniacorum reliquiae*, ed. Habrich, p. 32.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Istoria Literaturii Grecești*, publicată de Academia de Științe U.R.S.S., vol. III, Moscova-Leningrad, 1960, p. 261.

îndrăgostiți, regele Garmos, alături de alte personaje, trăiește și suferă în chip autentic. Deosebit de bine conturat este personajul feminin al frumoasei Sinonis, eroina îndrăgostită și geloasă pînă la absurd, așa cum reiese din frg. publicat încă de Hercher în tomul II din *Erotici Scriptores*, p. LXIV¹. Un alt merit recunoscut de Fotios pentru romanul lui Iamblihos este calitatea limbii folosite și dispoziția materialului². Așa cum rezultă dintr-o apreciere a lui Fotios, Iamblihos acorda atenție și elementelor descriptive.

Împărtaşind soarta altor romane grecești, «dramaticon-ul» lui Iamblihos nu este bine cunoscut, cercetătorii folosind pînă la apariția ediției Habrich relațiile din *Lexiconul Suda*, după care romanul avea 39 de cărți, o notiță biografică anonimă, prețioasă pentru datele ce le dă asupra formării autorului și, mai ales, «epitome» a lui Fotios, care rezumă cuprinsul operei adăugînd și o analiză a ei, destul de sumară. După părerea unor cercetători, «epitome» a lui Fotios ar fi incompletă, oprindu-se la cartea a XVI-a. Mențiunea lui Fotios că a făcut rezumatul romanului pe baza a 16 cărți s-ar putea totuși interpreta și altfel: romanul, bucurîndu-se de o mare răspîndire, a avut mai multe ediții în care dispoziția materialului, împărțit în cărți, probabil varia. Nu este exclus ca Fotios să fi avut la dispoziție sau să fi preconizat chiar o ediție în 16 cărți.

Analiza făcută de Fotios asupra romanului a fost inserată de R. Hercher în *Erotici Graeci*, tom. I, p. 255 și urm. (1858), iar fragmentele reunite în același volum, la paginile 217–220 și în volumul al doilea al aceleiași ediții (1859). Alte fragmente din opera lui Iamblihos au publicat ulterior R. Hercher în 1875, H. Hinck în 1873 și R. Bruhn în 1890. La fragmentele autentice au mai fost adăugate fragmente «adespota» din *lexiconul Suda*, atribuite lui Iamblihos.

Sarcina reeditării lui Iamblihos, semnalată cu ani în urmă de W. Kroll în RE, IX, col. 64, a fost recomandată de R. Merkelbach lui Elmar Habrich, autorul ediției de care ne ocupăm.

Urmînd pe Edgar Martin, filologul care s-a consacrat studierii mss. cuprinzînd «Epitome» a lui Fotios, E. Habrich a utilizat pentru editarea «rezumatului» operei lui Iamblihos mss. Venetus 450 A din sec. X și Venetus 451 M, datînd din sec. XII. Deși are aceeași obîrșie cu Venetus 450 A, Venetus 451 M se deosebește în multe locuri de manuscrisul anterior lui, are lecturi folositoare pentru cunoașterea primei mîini din Venetus 450 A. Aparatul critic al «epitomei» lui Fotios, alcătuit de E. Habrich, include lecturile unor îndreptări mai noi, ca și sholiile și adnotările descoperite pe marginea paginilor, cu excepția unor însemnări de tipul «σημειώσαι» și «ὅρα».

Pentru fragmentele lui Iamblihos editorul E. Habrich a pus la contribuție și mss. Laurentianus 5–7, 12, Vaticanus 1354, utilizate de Hugo Hinck în 1873, Vaticanus 73 și *Lexiconul Suda*, în ediția Adei Adler 1928³.

Folosul pe care-l prezintă ediția realizată de E. Habrich este apreciabil. În primul rînd se retipărește «epitome» a lui Fotios tipărită în 1824 de Bekker⁴. Ediția Habrich ne dă posibilitatea să stabilim caracterele dominante ale operei lui Iamblihos, care par să fi fost gustul pentru fantastic și exotic, exprimarea căutată, deseori sentențioasă, analiza psihologică adîncită, caracteristici care reies din cele cîteva fragmente mai cuprinzătoare: a. frg. intitulat *περὶ προσόδου τοῦ βαβυλωνίων βασιλέως* probînd prin mulțimea epitetelor gustul pentru prezentarea fastuoasă și pentru detaliile de efect⁵. În alaiul regelui Babionian Iamblihos notează că totul era ținut deopotrivă din aur și purpură: *ἐξ ἰσού γὰρ ὁ χρυσὸς ὕφανται τῇ πορφύρᾳ*. Fragmentul

¹ Vezi acest frg. în ediția Habrich, la p. 45–53.

² Vezi ed. Habrich, p. 4.

³ Vezi ediția Habrich, Prefața, p. IX–X.

⁴ Ediția *Biblioteca* lui Fotios, realizată de R. Henry la Paris, în 1959, n-a putut fi utilizată de editorul german.

⁵ Vezi ed. Habrich, p. 5–9.

acesta a fost imitat de Chariton în romanul său *Τὼν περὶ Χαιρέαν καὶ Καλιρόην*¹. Un al doilea fragment cuprinzător este cel intitulat *Δεσπότης δούλου κατηγορεῖ ἐπὶ μοιχείᾳ τῆς οικείας γαμετῆς, ἐξηγησαμένης, ὡς ὄναρ τοῦτω ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῷ ἐμίγῃ* incluzind bogate invențiuni retorice². Un fragment lacunar în prima parte arată gelozia eroinei Sinonis față de o fată de țaran în a cărei locuință cei doi îndrăgostiți se bucuraseră de ospitalitate³.

Celelalte fragmente cuprind unul pînă la cinci-șase rinduri, cele mai numeroase însumînd unul pînă la trei rinduri. Cum sînt foarte dese cazurile cînd aceste fragmente includ generalități, observații, reflecții, greu de raportat la un anume capitol din operă, munca depusă de editor pentru situarea fragmentelor în ansamblul operei a necesitat multă perspicacitate. În aparatul critic editorilor a notat și punctele de vedere deosebite ale editorilor anteriori în ceea ce privește emendările, dispoziția materialului și raportarea lui la ansamblul operei, în funcție de « epitome » a lui Fotios, care, încă o dată trebuie spus, rămîne și mai departe un izvor important pentru cunoașterea operei lui Iamblihos.

Ca și celelalte ediții Teubner, ediția fragmentelor lui Iamblihos prezentată de Elmar Habrich impune prin judicioasa dispoziție a materialului și maximă scrupulozitate.

Maria Marinescu — Himu

Griechischer Humor von Homers Zeiten bis heute, Kulturgeschichtlich interessante Texte aus drei Jahrtausenden. Griechisch und Deutsch von GUSTAV SOYTER, Akademie-Verlag, Berlin, 1959, 157 p.

Antologia de texte grecești înfățișată de Gustav Soyter ilustrează aspecte din humorul grec pe o perioadă foarte îndelungată: începînd de la Homer și pînă în sec. XX. Această inovație față de antologiile anterioare de texte humoristice grecești, care se limitau la perioada veche, cum ar fi bunăoară antologia lui E. Stemplinger, *Antiker Humor* (München, 1939), sau cea a lui C. Krause, *Humor der Antike* (Bonn, 1948), ambele citate de autor la p. 1 a lucrării sale, prezintă avantajul unei vederi de ansamblu a evoluției humorului grec. În schimb, autorul s-a văzut nevoit să facă o selecție riguroasă a textelor pentru fiecare perioadă de dezvoltare a literaturii grecești — ceea ce, evident, l-a silit să renunțe la multe texte humoristice care puteau figura la loc de cîinste în culegere.

Textele humoristice grecești publicate de G. Soyter sînt însoțite de traduceri îngrijite, din care unele aparțin unor nume consacrate în literatura germană, printre alții și Goethe (p. 147). Lista traducerilor folosite de autor se află la p. 157.

Intenția autorului a fost ca în antologia *Griechischer Humor* să insereze texte reprezentative pentru viața de cultură materială și spirituală a Greciei vechi și moderne. G. Soyter a pornit deci de la un principiu istoric pe care însă nu l-a valorificat în deajuns în micile notițe care preced secțiunile antologiei, după cum n-a valorificat nici observația substanțială care poate fi citită în *Introducere*, anume că humorul grec, exprimat într-o formă spirituală, cu ascuțisuri subtile, a posedat de-a lungul veacurilor o latură pronunțat satirică, caracteristică spiritului critic al poporului grec. Notițele introductive la fiecare secțiune în care este împărțită antologia se preocupă într-o măsură foarte redusă de aceste puncte de vedere, atît de promițătoare.

¹ Cartea VI, cap. 4.

² Ed. Habrich, p. 27—31.

³ *Ibidem*, p. 45—53.